

РОЗДІЛ 2. ВИЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПРАВОВИХ НАПРЯМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ СТРУКТУР НА ТЕРИТОРІЇ М. ХАРКОВА

2.1. СУБ'ЄКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Ключову роль у інноваційній діяльності відіграють інноваційні підприємства, які відповідно до ст. 16 Закону України «Про інноваційну діяльність» безпосередньо розробляють, виробляють та реалізують інноваційні продукти/продукцію/послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг, що необхідно для отримання державної підтримки. Законодавець прямо перерахував, що до інноваційних підприємств належать технопарки, технополіси, інноваційні центри і бізнес-інкубатори та інші суб'єкти. Як правило, малі та середні інноваційні підприємства і підприємства, які здійснюють господарську діяльність із розроблення, виготовлення та реалізації інноваційних продуктів чи послуг, проте не відповідають 70% законодавчо встановленому бар'єру, утворюються як стартапи (у розумінні суб'єктів господарської діяльності) або реалізують стартап-проекти (як окремі види діяльності).

Проте повністю увесь інноваційний цикл провести лише одному інноваційному підприємству доволі важко, для допомоги таким підприємствам існує **інноваційна інфраструктура**, яка визначається у ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» як «сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо)».

Треба констатувати, що культура інноваційного підприємництва в Україні ще тільки починає розвиватися, тому більшість інституцій, які законодавчо можуть бути важливими інноваційними суб'єктами, в основному, просто рахуються як суб'єктів інноваційної інфраструктури, тобто більш самостійно розробляють та виготовляють інноваційні продукти, і надають інноваційним МСП, як правило, супутні послуги.

На території Харкова діють окремі бізнес-інкубатори, інноваційні центри, технопарки, наукові парки (далі – НП).

2.1.1. Бізнес-інкубатори

Бізнес-інкубатори створюються з метою надання усебічної підтримки, так би мовити «опіки» над стартапами: надання послуг оренди приміщень для малих та середніх інноваційних фірм, консалтингових, освітніх, фінансових, посередницького пошуку потрібних фахівців, інвесторів тощо. Бізнес-інкубатор повинен довести до успішного зростання стартап-компанію, потім провести ротацію, тобто зміну колишніх стартапів, які уже стали на стабільний шлях розвитку, на нові, які потребують допомоги інкубатора.

Варто зазначити, що на законодавчому рівні відсутнє визначення «бізнес-інкубатор». Однак його можна знайти аналізуючи наукові праці науковців з цього питання. Зокрема, на думку О. М. Паламарчука¹ бізнес-інкубатори – це структури, що надають допомогу новим компаніям на етапі їх організації та становлення. Це один з варіантів тих організаційних форм взаємодії науки і підприємництва, що уявляє собою складний багатофункціональний комплекс, який забезпечує, поряд з іншим, сприятливі умови для ефективної діяльності новоутворених малих інноваційних фірм, які реалізують цікаві наукові ідеї. До функціональних завдань бізнес-інкубатора у сфері надання послуг суб'єктам малого підприємництва слід віднести консалтингові послуги; надання офісних приміщень; допомога у проектуванні бізнес-планів; допомога в пошуку джерел фінансування; підтримка проекту на початкових стадіях; аналіз ринкового середовища та конкурентів; прокат наукового і технологічного устаткування на певний період; технічно-адміністративне обслуговування (пошта, Інтернет, телефон, факс, ксерокс, офіс-секре-

¹ Паламарчука О. М. Особливості функціонування бізнес-інкубаторів в Україні. Економіка та управління. 2014. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-funktsionirovaniya-biznes-inkubatorov-v-ukraine>.

тар тощо); інформаційне та рекламне забезпечення; здійснення юридичних та бухгалтерських послуг; послуги у сфері оцінки бізнесу, ризику ведення бізнесу та ін.

Необхідно звернути увагу, що діяльність українських бізнес-інкубаторів характеризується наявністю певної неузгодженості ОПФ та реально здійснюваної діяльності. Розглянемо деякі приклади. Полтавський бізнес-інкубатор зареєстрований в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань як громадська організація натомість на офіційному сайті вказує, що здійснює вивід продукції на ринок, започатковує бізнес тощо. Таким чином дана сфера потребує інвестування та діяльності як суб'єкта господарювання, що суперечить змісту компетенції громадської організації. Товариство з обмеженою відповідальністю «Технології природи» не позиціонує себе як бізнес-інкубатор. Воно виступає в якості інноваційного підприємства – суб'єкта інноваційної діяльності, але фактично відповідно до інформації на сайті виконує функції бізнес-інкубатора.

Значна кількість бізнес-інкубаторів заснована при ЗВО. Наприклад, «Інкубатор Центр» (бізнес-інкубатор) Національного університету «Львівська політехніка», студентський бізнес-інкубатор Київського національного університету економіки України ім. В. Гетьмана, Центр розвитку підприємництва «Бізнес-інкубатор Національного гірничого університету, Бізнес-інкубатор «Молодіжний бізнес центр» Київського національного університету технологій та дизайну, Ківерцівський бізнес-інкубатор Волинського інституту економіки та менеджменту тощо. Дані в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань про ці структури відсутні, тому можна говорити про те, що вони не виступають в якості самостійного учасника інвестиційних правовідносин як юридична особа. У свою чергу для суб'єкта, який їх заснував це є додатковою або непрофільною діяльністю, яка є недостатньо ефективною на практиці. Це пов'язано з деякими факторами в тому числі з тим, що дана діяльність спрямована на роботу з бізнес-проектами самої бюджетної організації (наприклад, ЗВО і не працює в конкурентних ринкових умовах (для ЗВО основу функціонування бізнес-інкубаторів складають розробки студентів).

Однак деякі ЗВО мають в своїй структурі відокремлені бізнес-інкубатори, які виступають як самостійні суб'єкти правовідносин.

Досліджуючи їх детально можна виділити деякі аспекти, які складають науково-практичний інтерес.

Зокрема серед них можна виокремити наступні питання: 1) чи є дані утворення прибутковими; 2) якими є джерела матеріально-фінансового забезпечення; 3) якими є способи оцінки проектів та інші, що стосуються організації діяльності цих суб'єктів.

Стосовно місця бізнес-інкубаторів в системі інноваційних відносин, то існують такі варіанти його визначення: 1) бізнес-інкубатори виступають в якості своєрідного патентного бюро, яке залучає відповідних фахівців у даній галузі та надає інформаційно-консультаційні послуги; 2) виступає як платформа або посередник між інвестором та винахідником.

Окрім того, було проаналізовано доступні бізнес-інкубатори та їх основна діяльність. Інформація була використана виключно з відкритих джерел, а саме з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, сайтів бізнес-інкубаторів чи організацій, при яких утворені ці бізнес-інкубатори.

Реєструються, як правило, бізнес-інкубатори у формі громадських організацій, наприклад, «Технологічний бізнес-інкубатор «Харківські технології». Останній, як декларується створено у взаємодії з Центром розвитку малого бізнесу «Харківські технології» з метою сприяти розвитку технологічно орієнтованого підприємництва, комерціалізації вітчизняних наукомістких розробок та загалом розвитку інноваційної діяльності в Україні. Сам Центр розвитку малого бізнесу «Харківські технології» створений у формі товариства з обмеженою відповідальністю спільно Інститутом монокристалів національної академії наук України, Інститутом сцинтиляційних матеріалів національної академії наук України та фізичною особою. Метою цього центру є сприяння технологічно орієнтованому підприємству, комерціалізації вітчизняних наукомістких розробок, розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Центр ставить перед собою такі пріоритетні напрями діяльності, як:

- надання послуг і можливостей інноваційного бізнес-інкубатору;
- курси підвищення кваліфікації у сфері інноваційного бізнесу (ліцензія Міністерства освіти та науки України);
- фінансова підтримка інноваційних проектів;

– консультаційні послуги (розробка інноваційних проектів і бізнес-планів, маркетинг, створення компаній);

– участь у міжнародних проектах підтримки підприємництва.

Існують у м. Харкові також випадки, коли бізнес-інкубатором називають структурні підрозділи ЗВО, наприклад, Бізнес-інкубатор ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, що декларує такий спектр послуг:

– консультаційну, організаційну та інформаційну підтримку бізнес-ідей та інноваційних проектів, що спрямовані на відродження та розвиток економіки, науки, культури та освіти в регіоні і країні загалом;

– технічну підтримку молодіжним бізнес-ідеям та проектам через залучення фінансування з різних джерел на їх реалізацію та інфраструктурне забезпечення підприємців-початківців;

– незамінний досвід роботи в команді, який потрібен стартапам-початківцям.

Цей бізнес-інкубатор орієнтує свою діяльність на студентів, аспірантів та молодих вчених ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, проводить масові відкриті онлайн-курси за тематикою розвитку підприємництва «Prometheus», що включає такі напрямки:

1) Як створити стартап.

2) Підприємництво. Власна справа в Україні.

3) Бізнес-англійська.

4) Маркетинг: розробка та продаж пропозиції цінності.

5) Вступ до Теорії обмежень та Процеси мислення як потужний підхід до управління бізнесом.

6) Фінансовий менеджмент.

7) Юридичні аспекти створення та ведення бізнесу в Україні.

8) Основи оподаткування в Україні.

Ці курси є перекладами англійських професійних курсів з провідних університетів світу на зразок Стенфордського університету з офіційного сайту <http://startupclass.samaltman.com> та України (наприклад, Києво-Могилянської бізнес-школи).

Слід відмітити, що різноманітні громадські організації, у тому числі бізнес-інкубатори, нерідко можуть об'єднуватися у асоціації, фундації та інші громадські об'єднання. Прикладом може служити Українська асоціація бізнес - інкубаторів та інноваційних центрів, створена ще 1998 р. та на цей час нараховує 18 юридичних та 57 фізичних осіб, в тому числі 5 іноземних членів, але навести приклад ефективності діяльності такого об'єднання, на жаль, не можливо.

2.1.2. Інноваційні центри

Діють у Харкові й інноваційні центри, які за своєю функціональною направленістю нагадують бізнес-інкубатори, проте у всьому світі можуть трактуватися по-різному. Наприклад, у Німеччині термін «інноваційний центр» є найбільш узагальнюючим та включає як бізнес-інкубатори, так і технологічні та НП. У країнах англосаксонської правової сім'ї інноваційні центри – це синонімічна назва бізнес-інкубаторів. Проте у Харкові інноваційними центрами називають і не зовсім бізнес-інкубатори. Такі суб'єкти виконують менше функцій, ніж бізнес-центр. Наприклад, Інноваційний центр ХНУ ім. В. Н. Каразіна створено як його структурний підрозділ для формування в університеті середовища, зорієнтованого на ефективне використання наукового, науково-технічного і технологічного потенціалу ЗВО з метою розробки, впровадження та промислового освоєння нової техніки, наукоємної продукції, технологій, матеріалів та інших продуктів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників, студентів та аспірантів; залучення до активної дослідницької діяльності у галузі високих та інноваційних технологій науково-педагогічних працівників, аспірантів та студентів університету; розвиток і впровадження інноваційних підходів і методів у навчальний процес.

2.1.3. ІТ кластери є доволі популярними суб'єктами інноваційної інфраструктури на території України. Харків також не став виключенням. В липні 2015 р. було зареєстровано Харківський кластер інформаційних технологій (Харківський ІТ кластер), ІТ кластер має КВЕД 94.99 «Діяльність інших громадських організацій, н. в. і. у.» як основний вид діяльності, що дозволяє широко трактувати можливість зайняття ними господарською діяльністю. Завдяки проведенню заходів на зразок тренінгів, курсів, воркшопів тощо ІТ кластер надає інноваційним підприємствам та усім бажаючим інформаційно-комунікативні, освітні, консалтингові послуги. Також ІТ кластер створив центр юридичної і правової